

Çocuk Sahibi Olamayan Kadınlarda Dinî Başa Çıkma Sürecine Yönelik Bir Araştırma

A Study on the Religious Coping Process of Infertile Women

Fatma Betül TOPRAK

Doktora Öğr., Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din
Psikolojisi Anabilim Dalı

PhD Student, Atatürk University Institute of Social Sciences,
Department of Psychology of Religion, Erzurum / Türkiye
fatmabetulturan@gmail.com ORCID: 0000-0003-1097-6675

Muhammed KIZILGEÇİT

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi
Anabilim Dalı

Prof. Dr., Atatürk University, Faculty of Theology, Department of
Psychology of Religion, Erzurum / Türkiye
mkizilgecit@atauni.edu.tr ORCID: 0000-0002-8914-5681

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21 Mart / March 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13 Mayıs / May 2023

DOI: [10.53683/gifad.1268876](https://doi.org/10.53683/gifad.1268876)

Atıf / Citation: Toprak, Fatma Betül-Kızılgeçit, Muhammed. "Çocuk Sahibi Olamayan Kadınlarda Dinî Başa Çıkma Sürecine Yönelik Bir Araştırma / A Study on the Religious Coping Process of Infertile Women". *Gifad: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi / The Journal of Gumushane University Faculty of Theology*, 12/24 (Temmuz/July 2023/2): 557-587

İntihal: Bu makale özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by special software. No plagiarism was detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/pub/gifad> **Mail:** ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr

Copyright© Published by Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Gumushane University, Faculty of Theology, Gümüşhane, 29000 Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Toplumumuzda evlenmek ve çocuk sahibi olmak, yaşı uygun olan tüm bireyler için gerçekleştirilmesi gereken bir ödev olarak görülmektedir. Evlenmek çocuk sahibi olmakla eşleştirilmekte ve dinimizde de evlilik neslin devamı için teşvik edilmektedir. Görünürde iyi niyet taşıyan tüm bu beklentiler, istediği halde çocuk sahibi olamayan çiftlerde özellikle de infertilitenin kaynağı olarak görülen kadınlar üzerinde büyük bir baskıya neden olmaktadır. Bu çalışmanın din psikolojisi alanında daha önce çalışılmamış olması araştırmanın özgün değerini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı, çocuk sahibi olamayan kadınların yaşadıkları dini başa çıkma süreçlerini incelemektir. Araştırma nitel araştırma modellerinden olgubilim desenine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini en az üç yıl süreyle, istediği halde çocuk sahibi olamayan altı kadın oluşturmaktadır. Literatür taraması sonrasında hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanmasıyla elde edilen verilerden çeşitli temalar ve kodlar elde edilmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların bu yaşam krizinin sonuçlarından erkeklere oranla daha fazla etkilendikleri ve çocuk sahibi olmayı mutlu olmakla bağdaştırdıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Sağlık, İnfertilite, Kadın, Dini Başa Çıkma

Abstract

In our society, getting married and having children is seen as a duty that must be fulfilled by all marriageable individuals. Marriage is associated with having children, and in our religion, marriage is encouraged for the continuation of the generation, but all these seemingly good-intentioned expectations cause great pressure on couples who cannot have children despite their desire, especially on women who are seen as the source of infertility. The fact that this study has not been studied in the field of psychology of religion before constitutes the original value of the research. The aim of this research is to examine the religious coping processes of women who cannot have children. The research was carried out in accordance with the phenomenology pattern, one of the qualitative research models. The sample of the study consists of six women who could not have children for at least three years. Various themes and codes were obtained from the data obtained by applying the semi-structured interview form prepared after the literature review. As a result of the research, it was seen that the participants were more affected by the results of this life crisis than men and they associated having a child with being happy.

Keywords: Psychology of Religion, Health, Infertility, Woman, Religious Coping

Extended summary

“Having a child” or “desiring to have a child” is a result of individual development and is associated with various psycho-social factors such as personality development, sociocultural processes, economic factors, changes in life history, fate, interpersonal processes in spouse relationship, family dynamics. Therefore, having a child is a multidimensional phenomenon with psychological, economic and social dimensions. Approximately 50% of women and 15% of men state that infertility is the most distressing experience in their lives. “Infertility” among the people, with its medical name “infertility”, is not just a biological event. Even the words “barren” and “flaws”, which are frequently encountered in daily life in this definition, contain a meaning that can be the subject of a psycho-social research with its weariness against people and society, the negative perception it creates and the destructive effect it has on individuals.

The aim of this research is to reveal the ways of religious coping with the difficulties experienced by women who have been proven to be more affected by the researches in the process of having a child, and to contribute to the research of this subject with further studies. Based on these data, the problem of the research is; “What kind of religious coping process do women who cannot have children experience?” has been determined. “What is the level of anxiety, stress, hope/hopelessness that women experience during the process of having a child?” and “What kind of attitude towards Allah and worship develops in women who are going through this process?” The questions are the sub-problems of the research.

In this study, using the homogeneous sampling method, six women who wanted to have a child for more than three years but could not have been interviewed were interviewed. One of the participants had children after five years and the other after eight years from their marriages. It is thought that this situation will provide different data on whether it creates a difference in interpreting the process of not having children in women. Semi-structured interview technique, one of the interview techniques, was used in the research. The interview duration ranged from 20 to 30 minutes. During the interviews, some questions were elaborated based on the course of the conversations and questions were added according to the situation. The interviews were audio recorded with the permission of the participants.

In this study, qualitative research method, which is a subjective-interpretive process for perceiving previously known or unrecognized

problems and dealing with natural phenomena related to the problem in a realistic way, was preferred in order to go into the details of the process experienced by women who could not have children. Phenomenology design was preferred in obtaining and interpreting the data. Content analysis technique was used in the analysis of the obtained data. In this study, themes and codes were reached in line with the answers received from the participants, and various data were obtained in the light of this information.

As a result of the interviews, it was seen that the participants associated having a child with being happy. Although medical methods are preferred as the first resort, women stated that they also turn to alternative medicine for reasons such as social pressure or hope. The fact that some of the participants said that they did what they did without believing it revealed the power of social pressure and helplessness.

Whether or not they have a medical obstacle to having a child, the fact that women are oppressed under this burden alone has shown the negative perspective of the society towards women. The participants stated that the people they were exposed to sarcastic remarks on this subject were their same sex, and they stated that they were surprised by this situation. It can be hoped that future generations will be more altruistic by instilling that empathy is an important value in children who are still in primary school.

The fact that all of the participants stated that they became more attached to Allah after this process and that they saw it as a test, and that they did not rebel because of belief in the hereafter, indicates that they mostly used positive religious coping strategies.

Studies have shown that women who have gone through the infertility process carry the traces of this period after becoming a mother. In this study, two participants who had a child after a certain treatment period stated that they survived the difficult days thanks to their children and that they remembered that period very badly.

Giriş

Eski zamanlardan bugüne kadar kadının toplumdaki rolü doğurganlıkla ilişkilendirilmiştir. Kadının toplumdaki yerini bulması anne olmasına bağlıdır.¹ Bu açıdan bakıldığında çocuk sahibi olamamak,

¹ Elif Üner - Nihal Sunal, "İnfertilite Kliniğinde Tedavi Gören Kadınların Yalnızlık Düzeyini Ve Algıladıkları Aile Desteğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi* 4/2 (23 Ekim 2018), 2.

bireyi kendine biçtiği değer ve cinsiyet rolü açısından olumsuz etkileyebilmektedir.² “Çocuk sahibi olmak” ya da “çocuk sahibi olmayı istemek” bireysel gelişimin bir sonucu olup, kişilik gelişimi, sosyokültürel süreçler, ekonomik faktörler, yaşam öyküsündeki değişimler, kader, eş ilişkisindeki kişilerarası süreçler, aile dinamikleri gibi çeşitli psiko-sosyal faktörlerle ilişkilidir. Dolayısıyla çocuk sahibi olmak psikolojik, ekonomik, sosyal boyutları olan çok boyutlu bir olgudur.³

Kadınların yaklaşık %50’si, erkeklerin %15’i infertilitenin hayatlarındaki en üzücü tecrübe olduğunu ifade etmektedir. Çocuk sahibi olamayan bireyler, sadece çocuk yetiştirme duygusundan mahrum olmakla kalmayıp hayatın amacı, fiziksel ve psikolojik iyi oluş, hamilelik tecrübesi, doğurabilmek gibi yaşamın birçok alanında kayıplar yaşamaktadırlar. Bir bebeğe anne babalık yapamamanın yaşattığı yetersizlik duygusunun sonucu olarak, kişisel kontrol kaybı ve güven kaybı görülebilmektedir.⁴

Çocuk sahibi olamayan çiftlerin yaşadığı olumsuzluklardan biri de aile, yakın çevre ve sağlık çalışanları ile başa çıkmak zorunda kalmalarıdır. Yaşadıkları özel durumu çevrelerindeki kişiler ve sağlık çalışanları ile paylaşmak zorunda kalmak çiftler için can sıkıcı olabilir. Bunun sonucunda çocuk sahibi olamayan bireyler sosyal çevrelerinden uzaklaşabilir. ⁵ Adler’e göre birey çevresindekilerle bağ kurma yetisine doğuştan sahiptir. İnsanın birey olmasının yolu toplumla kaynaşmasından geçer.⁶

Çocuk sahibi olamayan ya da olamayacaklarını öğrenen çiftlerde, daha önce deneyimlemedikleri ve nasıl başa çıkacaklarını bilmedikleri bir yaşam krizi meydana getirebilecek olan bu durum hem bireysel hem de evlilik ilişkisi açısından başa çıkılması gereken bir deneyimdir.⁷ Sağlık Bakanlığı verilerine göre, ülkemizde çocuk sahibi olamayan infertil çift sayısı yaklaşık

² Necla Afyonkale Talay, *İnfertiliteyle Başetme Becerisi Geliştirme Programının İnfertilite Kaynaklı Algılanan Stres Düzeyine Etkisi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 17.

³ Afyonkale Talay, *İnfertiliteyle Başetme Becerisi Geliştirme Programının İnfertilite Kaynaklı Algılanan Stres Düzeyine Etkisi*, 1.

⁴ Seçil Seymenler - Diğdem Müge Siyez, “İnfertilite Psikolojik Danışmanlığı”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 10/2 (30 Haziran 2018), 187.

⁵ Büşra Yılmaz - Nevin Şahin, “İnfertilite Stresi İle Bireysel Baş Etme Yöntemleri: Bir Sistemik Derleme”, *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 7/1 (31 Mart 2020), 86.

⁶ Fatma Betül Ekti - Muhammed Kızılgeçit, “Yalnızlık Yönelim Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2021), 331.

⁷ Güliz Onat Bayram, *İnfertilitenin Yaşam Kalitesi ve Evlilik Uyumu Üzerine Etkisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 20.

olarak 2 milyondur. Bu çiftlerden 150 bini çocuk sahibi olabilmek için tedavi görmektedir.⁸ Ülkemizde 1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre 15-49 yaş arası evli kadınlardaki infertilite oranı %8,5'tir. Bu sonuca göre bir buçuk milyon kadın ve dolayısıyla en az üç milyon kişinin bu sorundan doğrudan etkilendiği ve çocuk özlemi olan büyük bir nüfusun varlığı ortaya çıkmaktadır.⁹ Bu açıdan bakıldığında konunun geniş bir kitleyi etkilemesi ve çocuk sahibi olduktan sonra bile infertiliteyle geçen dönemdeki acıların unutulmaması ve yeni doğan bebeğe de aktarılacak olan bir yaşam krizi olması sebebiyle, bu süreci araştırmanın din psikolojisi alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Çocuk Sahibi Olamama

Çocuk sahibi olmak hemen hemen tüm evli çiftlerin en büyük beklentilerinden biridir. Başta çiftlerin yakınları olmak üzere, çevreleri de evli çiftin bebek sahibi olmasını büyük bir heyecanla bekler. Hatta kimi zaman bu beklentiler baskıya dönüşerek, eşleri bunaltacak duruma gelir.¹⁰ Halk arasında "kısırlık", tıbbi adıyla "infertilite", sadece biyolojik bir olay değildir. Bu tanımda geçen günlük hayatta çokça karşılaşılan "kısır" ve "kusur" kelimesi bile, insan ve toplum karşısındaki yıpratıcılığı, yarattığı olumsuz algı ve bireyler üzerinde bıraktığı yıkıcı etkiyle bir psiko-sosyal araştırmaya konu olabilecek bir anlam içermektedir.¹¹

Çocuk sahibi olamayan kadınlar kendilerini toplumdaki soyutlanmış görmekte ve bu durumun kendilerinde utanca sebep olduğunu ifade etmektedirler.¹² Her ne kadar infertilitenin olumsuz yanlarını kadın erkek birlikte yaşıyor olsa da toplumun erkekten kaynaklı infertilitenin üstünü kapatma vazifesini kadınlara vermesi sebebiyle, bu durumun asıl yükünü kadınlar yüklenmektedir.¹³ Zaman içinde yaşadığı olumsuzluklar sebebiyle kendini toplumdaki soyutlayan kadınlar yalnızlığı daha fazla hissedebilir.

⁸ Üner - Sunal, "İnfertilite Kliniğinde Tedavi Gören Kadınların Yalnızlık Düzeyini Ve Algıladıkları Aile Desteğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", 2.

⁹ Oya Kavlak - Aynur Saruhan, "İnfertil Kadınlarda Yalnızlık Düzeyi ve Bunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi", *Ege Tıp Dergisi* 41/4 (2002), 230.

¹⁰ Onat Bayram, *İnfertilitenin Yaşam Kalitesi ve Evlilik Uyumu Üzerine Etkisi*, 27.

¹¹ Gülüşan Göcen, "Tüp Bebek Tedavisi Almış Kadınların Dinî Başa Çıkma Süreçleri Ve Dinî Yaşantıları Üzerine Nitel Bir Araştırma", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2015), 167.

¹² Canan Uçakçı Asalioğlu vd., "Kadınların Anneliğe İlişkin Görüşleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19/75 (01 Temmuz 2020), 1547.

¹³ Afyonkale Talay, *İnfertiliteyle Başetme Becerisi Geliştirme Programının İnfertilite Kaynaklı Algılanan Stres Düzeyine Etkisi*, 5.

Yapayalnız birey, geleceğinden endişe duyar, kendisini affetmez ve geçmişin tüm sıkıntılı ruh halleri ve bedensel örselenmeleri davranışlarına yansır.¹⁴ Kişinin insanlarla anlamlı ve nitelikli ilişkiler geliştirmesi onun ruh sağlığı için ne kadar faydalıysa; hayatın olumsuzlukları karşısında yaşama sevincini yitirerek amaçsız, hedefsiz bir hale gelmesi ve dünyaya karşı karamsar bir bakış açısı sergilemesi onun için o derece zararlı olabilmektedir.¹⁵

Çocuk sahibi olamayan çiftler için kısır damgası yemek ve tedavi sürecinin maddi manevi yükü altında ezilmek, psikolojik ve sosyal açıdan çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunların olumsuz sonuçlarını azaltmak ve beraberinde daha etkili bir tedavi süreci geçirmek adına, tedavi sürecinde tıbbi bakıma psikososyal bakım ve danışmanlık uygulamalarının da dahil edilmesi olumlu sonuçlar verebilir.¹⁶ Yurtdışında bu düşünceyle yola çıkılarak yapılan araştırmalar sonucunda “infertilite danışmanlığı” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu yöntemle birlikte çocuk sahibi olamayan bireylere sunulan ya da sunulması önerilen çeşitli psikolojik destek hizmetleri başlatılmaktadır.¹⁷

2. Dini Başa Çıkma

Din ve psikoloji üzerinde geçmişte olduğu gibi günümüzde de pek çok çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Zira insanın geleceği, huzur ve mutluluğu için din ve psikoloji hayati önem taşımaktadır. Bundan dolayı insan hayatı ve onun geleceğiyle ilgili yapılacak çalışmalarda teoloji ve psikoloji önerilerinin dikkate alınması önem arz etmektedir.¹⁸ Dini inançlar trajedik olaylarda yaşanan sıkıntıyı aşmayı kolaylaştıran bir dünya görüşü sunmaktadır. Hayata anlam ve amaç vererek kişilerin daha yüksek yaşam doyumuna ulaşmalarını sağlamakta ve bu sayede daha az kaygı

¹⁴ Muhammed Kızılgöçit, *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2021), 35.

¹⁵ Muhammed Kızılgöçit, “Yalnızlık ve Din”. *Ruh Sağlığı ve Din*. ed. Nevzat Gencer, Muhammed Cengil ve Mustafa Koç. 144-166. Ankara: Son Çağ Yayınları, 2022.

¹⁶ Derya Yanık, *İnfertilite Tedavisi Gören Kadınlarda Pozitif Psikoterapi Temelli Eğitimin Psikolojik İyi Oluş ve Umuda Etkisi* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 13.

¹⁷ Funda Duymaz Diler, *İnfertilite Tedavisi Gören Kadınlarda Algılanan Sosyal Destek, Psikolojik Dayanıklılık ve Baş Etme Stratejilerinin Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi Hastanesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, 2020), 13.

¹⁸ Emrullah Akça – Muhammed Kızılgöçit, “Sekine Kişilik Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması”, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26/1 (2021), 226.

yaşamalarına yardımcı olmaktadır. ¹⁹ Dünyanın dört bir yanındaki birçok insan dini, zihinsel sağlık sorunlarıyla başa çıkmanın bir yolu olarak kullanmaktadır. Dindarlığın iyi oluşa, zihinsel sağlığa ve fiziksel sağlığa katkıda bulunduğu görülmüştür.²⁰ Ayrıca dindarlık/dini başa çıkma becerilerini kullanabilen bireylerin hayat memnuniyeti düzeylerinin de yüksek olduğuna dair bulgular mevcuttur. ²¹Bu anlamda sorunlarla başa çıkmada dinin rolü de önemli görülmektedir.

“Dini başa çıkma, bireyin karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilmek için dini kaynaklardan yararlanmasıdır. Kişi, stresli bir olay veya durumla karşılaştığında; inançlarından, dini pratiklerinden ve insanlar arası ilişkilerden oluşan bir sistemden yararlanır”.²² Pargament, Hıristiyanlığa ve İslam’a yönelik dini başa çıkma ile ilgili yapılan çalışmaların öncüsü olmuştur. O, dini başa çıkmayı olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırmıştır.²³ Psikolojik olarak daha dayanıklı bireyler, yaşamlarının hemen hemen her alanında tecrübe sahibi olduğu stresli olayları yaşamın doğal bir sonucu olarak görürken, dayanıklı olmayanlar, daha fazla stres yaşamaktadır.²⁴ Pargament ve diğerlerine (1998) göre olumlu dini başa çıkmayı kullanan bireylerden "yardımsever, dindar, Tanrı ile işbirliği içinde olma, manevi destek arayışı, manevi bağlanma, dini manevi arınma, din adamından veya cemaat üyelerinden yardım arama, dini yardım, manevi hoşgörü, bağışlama" gibi davranışlar sergilemesi beklenir. Bunun aksine olumsuz dini başa çıkmayı kullanan bireyler ise "cezalandırıcı dini yaklaşım, şeytanın sebep olduğu dini yaklaşım, Tanrı'nın gücünden şüphe, manevi huzursuzluk, memnuniyetsizlik, kendi yönelimli dini başa çıkma, dindar kişiler ile

¹⁹ Yasemin Angın, “Dijital Dünyada Teselli Arama: Dini Başa Çıkma Araçlarının Sosyal Medyada Kullanımı”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22/2 (2022), 49.

²⁰ Muhammed Kızılgeçit - Murat Yıldırım. “Fear of COVID-19, death depression and death anxiety: Religious coping as a mediator”. *Archive for the Psychology of Religion*. November 2022,3.

²¹ Yahya Turan, “Yalnızlıkla Başa Çıkma: Yalnızlık, Dini Başa Çıkma, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti ve Sosyal Medya Kullanımı”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22 (1), 401.

²² Muhammed Kızılgeçit, *Din Psikolojisinin 100’ü* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 88.

²³ S Nazlı Batan - Ali Ayten, “Dini Başa Çıkma, Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu İlişkisi Üzerine Bir Araştırma” 15/3 (ts.), 26; Fatma Sağlam Demirkan, *Diyaliz Hastalarında Bağlanma, Dini Başa Çıkma ve Yaşam Memnuniyeti Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, ts.), 82.

²⁴ Derya Etman Kaya - Fatma Sema Gürkan, “İnfertilite tedavisi alan kadınların psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2020), 3.

ilişkilerde memnuniyetsizlik” davranışlarını sergiler.²⁵ Bireyin tecrübe ettiği önemli olaylar, kendisini hem fizyolojik hem de psikolojik olarak etkilemektedir. Özellikle kriz olarak değerlendirilen yaşantılar, bir açıdan tehdit, baş edilemeyecek durum ve kayıp; diğer açıdan da bireyin kutsal ile tecrübe ve iletişiminin gelişiminde fırsat olarak görülmektedir. Bu bağlamda din, hayatta güçlüklerle karşılaşan insanlar için bir açıdan yük/olumsuz dini başa çıkma mekanizması diğer açıdan da bir mücadele sebebi olabilmektedir. Özellikle olumlu dini başa çıkma düzleminde din, birey için acı ve sıkıntılarıyla baş etmede önemli bir motivasyon unsuru olarak değerlendirilmektedir.²⁶ Eğer bireyin hayata bakışını yönlendiren ana etken din ise, zor durumlara dayanmak için dua etme, yaşadıklarının kutsal bir varlıktan geldiğini düşünme, iyiye ya da kötüye yorma gibi davranışlar sergilemesi beklenir. Bütün bu dinî içerikli etkinlikler “dinî başa çıkma” olarak değerlendirilebilir.²⁷ Süreçten etkilenen kadınların eşlerine göre daha çok stres yaşadığı ve stresle başa çıkmada daha fazla başa çıkma yöntemi kullandıkları saptanmıştır.²⁸

3. Kadının Aile İçindeki Rolü

Eski zamanlardan bu yana kadının aile ve toplumda içindeki görevi her zaman çocuk doğurmak ve çocuğa bakmak olarak görülmüştür. Gelişmekte olan toplumlarda kadınlar eğitim ve ekonomik özgürlükleri sınırlı olduğu için, çocuk doğurarak toplumdaki statülerini korumaya çalışmaktadırlar. Özellikle kadının iş yaşamına atılmadığı, ataerkil aile yapısına sahip toplumlarda çocuk sahibi olmak, kadının kabul ve saygı görmesinin ön koşuludur. Çocuğu doğuran kadın olduğu için doğuramayan da kadın olarak görülmekte ve bu durumda hep kadın suçlanmaktadır. Bu konuda toplumun acımasız söylemlerine maruz kalan kadınlar hor görülmekte, uğursuz görülmekte, “kuruyan nehir” ve “yeşermeyen ağaç” gibi tanımlamalara hedef olmaktadır.²⁹Bazı eski toplumlarda erkeklere, kısır karılarını asma hakkı verilmiştir. Kraliyet İngiltere’sinde eşlerin kısır

²⁵ Sema Eryücel, “Yaşam olayları ve olumlu dini başa çıkma/Life events and positive religious coping”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/23 (2013), 29.

²⁶ Muhammed Kızılgöçer – Murat Çinici, “Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde Yapay Sınır Ağları Yöntemiyle Bireylerin Dini Başa Çıkma Düzeylerinin Tahmini”, *ilted: ilahiyat tetkikleri dergisi*, 54/2 (2020). 49.

²⁷ Batan - Ayten, “Dinî Başa Çıkma, Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, 68.

²⁸ Tülay Yılmaz - Ümran Yeşiltepe Oskay, “İnfertilite Stresi ile Başa Çıkma Yöntemleri ve Hemşirelik Yaklaşımları”, *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 2/1 (11 Haziran 2015), 101.

²⁹ Onat Bayram, *İnfertilitenin Yaşam Kalitesi ve Evlilik Uyumu Üzerine Etkisi*, 25.

karılarını boşama haklarının olduğuna dair bilgiler, çocuk sahibi olamamanın geçmişten günümüze yalnızca kadınların omuzlarına yüklenen ağır bir yük olduğunu kanıtlamaktadır.³⁰

4. Araştırmanın Amacı ve Problemi

Doğurabilir olmak, bir bebek dünyaya getirmek ve beslemek kadınlar için dişiliğe özgü olan eşsiz bir duygudur. Diğer yandan doğum yapmak ölüm gerçeğinin karşısında, ölümsüzlüğe kapı aralamanın bir yoludur. Dolayısıyla biyolojik açıdan “çocuk doğuramamak” ya da “anne baba olamamak” genetik özelliklerin bir sonraki nesle aktarılamıyor oluşu ile kendinden olan bir parçayı geleceğe bırakamama açısından bir tür kayıptır.³¹ Kadınlar infertiliteyi kişiselleştirirken, kadınlık rolünü yerine getiremediğini düşünmekte, etiketlenmiş olduklarına inanmakta, kayıp duygusu yaşamakta, özgüvenleri azalmaktadır. Ayrıca çocuk sahibi olamama sebebi kadın ya da erkek olsun, kadınlar kendilerini daha fazla suçlu hissetmekte ve bu yükün altına daha fazla girmektedirler. İnfertilite sebebi erkeğe ait olsa bile kadınlar infertiliteye kendilerinin sebep olduğu konusunda şüphe yaşamaya devam etmektedir.³²

Bu araştırmanın amacı çocuk sahibi olma sürecinde, araştırmalarca daha fazla etkilenen taraf olduğu kanıtlanmış olan kadınların, yaşadıkları sürecin zorluklarıyla dinî başa çıkma yollarını ortaya koymak ve bu konunun daha fazla çalışmayla araştırılmasına katkı sağlamaktır. Bu verilerden hareketle araştırmanın problemi; “Çocuk sahibi olamayan kadınlar nasıl bir dini başa çıkma süreci yaşamaktadır?” olarak belirlenmiştir. “Çocuk sahibi olma sürecinde kadınların yaşadıkları kaygı, stres, umut/umutsuzluk durumları ne düzeydedir?” ve “Bu süreci yaşayan kadınların Allah tasavvurunda ve ibadet algılarında nasıl bir değişim meydana gelmektedir?” soruları ise araştırmanın alt problemleridir.

5. Araştırmanın Yöntemi

5.1. Araştırma Sorularının Hazırlanması

Nitel çalışmalarda, problem durumu, kavramsal çerçeve sınırları içerisinde belirlenir, belirli bir soru formunda biçimlendirilir; araştırma

³⁰ Havva Deniz Oğuz, *İnfertilite Tedavisi Gören Kadınlarda İnfertilitenin Ruh Sağlığına, Evlilik İlişkileri ve Cinsel Yaşama Etkileri* (İstanbul: Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Uzmanlık Tezi, 2004), 7.

³¹ Afyonkale Talay, *İnfertiliteyle Başetme Becerisi Geliştirme Programının İnfertilite Kaynaklı Algılanan Stres Düzeyine Etkisi*, 3.

³² Onat Bayram, *İnfertilitenin Yaşam Kalitesi ve Evlilik Uyumu Üzerine Etkisi*, 25.

sorusu, araştırmanın sınırlarını belirler ve dağınık bir literatürde dağılmadan ilerleyebilmeyi sağlar. Bu sebeple araştırma sorularının belirlenmesi ile kavramsal çerçevenin oluşturulması birbirini etkileyen süreçler olması sebebiyle çoğu nitel araştırmada eş zamanlı ilerler.³³ Bu araştırmada çocuk sahibi olamayan kadınların yaşadıkları sürecin detaylarına inebilmek amacıyla, daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreç olan nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.³⁴ Bu araştırma için hazırlanan demografik bilgi formunda sekiz soru sorulmuştur. Literatür çalışması sonrasında hazırlanan sorular üç alan uzmanına gönderilmiş ve alınan dönütler sonrasında 12 maddelik yarı yapılandırılmış görüşme formu elde edilmiştir.

5.2. Çalışma Grubunun Belirlenmesi

Nitel araştırmalarda büyük ve geniş örneklemelere ihtiyaç duyulmaz. Veriler gözlem ve görüşmelere dayanır ve belirli bir aşamadan sonra elde edilen veriler kendini tekrar etmeye başlar.³⁵ Bu sebeple araştırmacı veri doygunluğuna ulaştığını düşündüğünde katılımcı sayısını artırmak yerine, verilerle ilgili yorumları derinleştirme yoluna gitmelidir. Benzeşik örneklem yönteminde küçük ve homojen bir örneklem ele alınmakta ve detaylı bilgiler elde edilmektedir.³⁶ Bu çalışmada benzeşik örnekleme yöntemi kullanılarak, üç yıldan daha fazla sürede çocuk sahibi olmak istediği halde olamamış altı kadınla görüşülmüştür. Katılımcılardan biri beş, diğeri ise sekiz yıldan sonra çocuk sahibi olmuştur. Bu durumun, kadınlarda çocuk sahibi olamama sürecini yorumlamada bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair farklı bir veri kazandıracakı düşünölmüştür.

Örneklem grubundaki bireylerin araştırma konusu hakkındaki bilgi, duygu ve düşüncelerini açıkladığı, yaşam öyküsünü anlattığı veri toplama tekniğı, görüşme olarak adlandırılır.³⁷ Bu araştırmada görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğı kullanılmıştır. Görüşmeler 2021 yılının Mayıs ve Haziran aylarında gerçekleştirilmiştir.

³³ Ali Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (24 Aralık 2019), 373.

³⁴ Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci", 369.

³⁵ Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci", 373.

³⁶ Ali Baltacı, "Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (28 Haziran 2018), 231-274.

³⁷ Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci", 373.

Görüşme süresi 20 ila 30 dakika arasında değişmiştir. Görüşme esnasında konuşmaların seyrinden hareketle bazı sorularda detaylandırma yoluna gidilmiş ve duruma göre soru eklenmiştir. Görüşmelerde katılımcıların izni alınarak ses kaydı alınmıştır.

5.3. Verilerin Analizi

Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni, kişilerin tecrübelerinden yola çıkan bir yöntemdir.³⁸ Verilerin elde edilmesi ve yorumlanmasında olgubilim deseni tercih edilmiştir. Elde edilen veriler, içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Platon'a göre içerik analizi, "hacimli olan nitel materyali alarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çabası"dır.³⁹ Bu çalışmada, katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda tema ve kodlara ulaşılmış ve bu bilgiler ışığında çeşitli veriler elde edilmiştir.

Şekil 1: Elde Edilen Tema ve Kodlara Göre Kelime Bulutu

6. Bulgular ve Yorum

6.1. Çalışma Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Veriler

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

³⁸ Oya Onat Kocayık, "Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma", *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/1 (25 Aralık 2015), 55-66.

³⁹ Uçakçı Asaloğlu vd., "Kadınların Anneliğe İlişkin Görüşleri", 1549.

◆ Çocuk Sahibi Olamayan Kadınlarda Dinî Başa Çıkma Sürecine Yönelik Bir Araştırma

Katılımcı	Yaş	Eğitim Düzeyi	Evlilik Süresi	Çalışma Durumu	Ekonomik Durum	Dindarlık Algısı	Çocuk Sahibi Olmak İstenen Süre
K1	45	Lise Mezunu	7	Ev Hanımı	Orta Düzey	Dindarım	5
K2	46	Okula Gitmemiş	5	İşçi	Düşük Düzey	Dindarım	4
K3	29	Lisans	5	Öğretmen	Yüksek Düzey	Dindarım	4
K4	39	Lisans	8	Ev Hanımı	Orta Düzey	Dindarım	5
K5	44	Lise Mezunu	25	Ev Hanımı	Düşük Düzey	Dindarım	23
K6	41	Lisans	14	Öğretmen	Yüksek Düzey	Dindarım	8

Tablo 1'e göre katılımcıların en küçüğü 29, en büyüğü 46 yaşındadır. Katılımcıların üçü lisans, ikisi lise mezunu, biri ise okuma yazma bilmemektedir. Katılımcıların evlilik süresi en az beş, en çok 25 yıldır. Katılımcıların üçü ev hanımı, ikisi öğretmen, biri ise işçidir; ikisi gelir durumunu yüksek, ikisi düşük, ikisi de orta olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların tamamı kendini dindar olarak tanımlamıştır. Çocuk sahibi olmak istenen süreye bakıldığında tüm katılımcıların en az dört yıl boyunca çocuk sahibi olmak istedikleri görülmüştür.

6.2. Katılımcıların Görüşmeye İlişkin Verileri

6.2.1. Mücadele ve Anlamlandırma Evresi

6.2.1.1. Anlam Yükleme

“Logoterapinin kurucusu olan Frankl’a göre, insanda doğuştan var olan anlam arzusu, onu en acımasız ve en korkutucu şartlar altında bile sarılabileceği bir değere, bir amaca veya hedefe yöneltebilir. Ancak, anlam arzusu engellendiği ve engelin çözümlenmediği durumlarda insan, anlamsızlığa düşer. İçine düştüğü anlamsızlıktan ancak anlam arzusuna yeniden işlerlik kazandırmakla kurtulabilir”.⁴⁰ İçinde bulunduğu âlemi anlamaya, açıklamaya ve yorumlamaya çalışan birey, bu açıklamaları aramak, kurmak ve onları sınamakla meşguldür. Birey, etrafında olup bitenlere bir anlam verebildiği oranda çevreye uyum sağlayabilir. Yükleme teorisi, bireylerin yaşadıkları zor durumları nasıl anlamlandırdığı ve açıkladığı üzerinde durur. Din de karşılaştığımız zor olayları açıklamayabilmemiz için bizlere hazır cevaplar vermektedir. Bu açıdan bakıldığında yükleme teorisi ve dinin benzer işlevlere sahip olduğu

⁴⁰ Muhammed Kızılgöçer, *Din Psikolojisinin 200’ü* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 227.

söylenbilir çünkü olayların temelinde yatan nedenleri açıklamak dinin en önemli görevidir.⁴¹ K1 çocuk sahibi olmanın bir kadının akıl ve kalbindeki yerini şu şekilde ifade etmiştir:

“... olmadı kısımda böyleydi. Ama yani derin bir üzüntüdür...Sanki hiçbir şeyle mutlu olmuyorum...Çocuk bir güvencedir. Çocuk bir annenin sigortasıdır...Yani bir bayram gelince keşke ben de çocuğumu giydirseymdim, küçük bir kundak bebek görünce keşke ben de kucağıma alaydım, koklayaydım seveydim diyorum...Bir evin içinde bir ses olsun ya da örneğin anne şunu al bunu yap desin... Bir de şey herkes ister kocasına bir çocuk vermeyi yani onun açısından da biraz üzülüyorum.

Kadınlar çocuk sahibi olamama ve gebeliği deneyimlememe sebebiyle yas duygusu yaşamaktadırlar.⁴² K6 bu konudaki hislerini şöyle dile getirmiştir:

“Sanki dünya bir yana çocuk sahibi olmak bir yanaydı. Çok karamsar ve travmatik geçirmiştin. İlk 7 yıl yas tutuyormuş gibiydim. Yaşamak anlamsız geliyordu, sanki çocuğum olunca anlamlı olacaktı. Çok şükür ki çocuğum oldu yoksa bugünleri unutamazdım.”

6.2.1.2. Umut/ Umutsuzluk

Umutsuzluk; yaşam boyunca birçok kere insanı etkileyen, mutsuz eden, karmaşa içine sokan bir huzursuzluk hâlidir. Bu hâl her insanda olabilecek bir durumdur.⁴³“Amerikan Psikoloji Birliği'nin tanımına göre umutsuzluk, bireyin seçme özgürlüğünün bulunmadığını ya da seçeneklerinin sınırlı olduğunu gördüğü ve kendi adına enerjisini harekete geçiremediği öznel duygu durumudur. Umutsuzluk, kişinin kendi içinde bulunduğu fiziksel, zihinsel veya toplumsal durumun düzelmeyeceğine ilişkin genel ruh halidir. Umutta hedefe ulaşmak için uygulamaya konulan planların başarılabacağı öngörüsü varken; umutsuzlukta başarısızlık yargısı vardır. Bu iki uç beklenti, kişiden kişiye, durumdan duruma beklenen sonucun ne zaman ve nasıl gerçekleştiğine bağlı olarak değişiklik gösterir”.⁴⁴

⁴¹ İbrahim Gürses, “Yükleme Teorisi ve Din İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 360.

⁴² Onat Bayram, *İnfertilitenin Yaşam Kalitesi ve Evlilik Uyumu Üzerine Etkisi*.

⁴³ Ahmet Karakuş, “Bursalı Bir Şair: Murat Aydın'ın Şiirinde Huzursuzluk”, *Türk akademik Araştırmalar Dergisi*, 7/3 (2022), 684.

⁴⁴ Muhammed Kızılgeçit, *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 54.

Çocuk sahibi olamayan bireyler bu durum uzadıkça, zor ve sıkıntılı günlerin bitmeyeceğini düşünerek umutsuzluğa düşebilir.⁴⁵

Bu süreçte kadınların çoğu tedavilerin sonuçsuz kaldığı zamanlarda umutsuzluğa sürüklendiklerini belirtmişlerdir. K1 şunları söylemiştir:

“ Evliliğimin 3. yılında yavaş yavaş üzülmeye başladım niye çocuğum olmuyor diye. O doktordan bu doktora, o duygular içinde oraya koş buraya koş, gittikçe umudumu yavaş yavaş kaybediyordum. İlk evlendiğimde başta aldırmadım nasıl olsa olacak diye. İki yıldan sonra içime bir korku girdi. Olacak mı olmayacak mı? Gerçekten artık gittikçe ümidimi de kaybetmeye başladım. Gerçi Allahtan ümit kesilmez ama kendi sağlığımla ilgili ümidimi kaybetmeye başladım.”

Kişinin dünyayı değerlendirme tarzı, stresi yaşama düzeyini etkileyen önemli bir etkidir. Yaşadığı kötü durumların değişmeyeceğini düşünen ve bunu genelleyen kişiler, kötümser olarak tanımlanabilir. Hayata olumlu yönlerinden bakan bireyler ise kendilerini çoğunlukla daha iyi hissetmekte ve eldeki kaynakları daha sağlıklı bir şekilde kullanmaktadır.⁴⁶ K6 bu süreçte ayetlerden ve tefekkürden aldığı destekle daha umutlu olabildiğini şöyle aktarmıştır:

“Bakara suresinde bir ayet vardı bir yaprak bile onun izni olmadan düşmezmiş. Buna o kadar çok inanmıştım ki. Mesela kuşlara bakıyordum, su içince havaya bakıp yutuyorlar, onlar da oradan medet umuyor ben de ummalıyım diyordum. Umutla hep istemeliyim diyordum.”

6.2.1.3. Algılanan Sosyal Destek

Çocuk sahibi olmak, bazı toplumlarda yaşlılıkta kendisine bakacak birinin olması bakımından önem taşırken, bazı toplumlarda kadın için statüyü belirleyen önemli bir etkidir. Çocuk sahibi olamayan çiftler bu durumun stresiyle baş etmeye çalışırken toplumsal baskıyla da mücadele etmek zorunda kalmaktadır.⁴⁷

Çocuk sahibi olamamanın eksiklik olarak görüldüğü toplumlarda, azalan empati duygusuyla birlikte sergilenen can acıtıcı tavırlar, kadınların yaşadığı süreci daha zor hale getirmektedir. K4 bu konuyla ilgili şunları söylemiştir:

⁴⁵ Gülseren Keskin - Aysun Babacan Gümüş, “İnfertilite: Umutsuzluk perspektifinden bir inceleme”, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 5/1 (2014), 10.

⁴⁶ Murat Çinici, *Kuran-ı Kerim Bağlamında Psiko-Sosyal Açından Şirk Olgusu* (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 110.

⁴⁷ Onat Bayram, *İnfertilitenin Yaşam Kalitesi ve Evlilik Uyumu Üzerine Etkisi*, 19.

"... Bir kadın arkadaşım 'çocuğu olmayanların çocuğumu sevmesi beni rahatsız ediyor' dedi. Toplumda farklı bir yerde olduğumuzu düşündüm. Ondan önce normal geliyordu ama o cümleden sonra insanların bize bakışının farklı olduğunu düşünmeye başladım. Ondan sonra bir çocuğum olmasını daha çok istedim. İnsanların çocuklarını bile sevdirmek istememesi, kıskanılıyormuş gibi davranması, nazar degecekmiş gibi davranmaları beni üzmişti."

Ataerkil toplumlarda çocuk sahibi olmanın ve doğurganlığın sadece kadına ait bir görev olarak görülmesi nedeniyle kadınlar, bu süreçte erkeklere göre daha çok baskı ve suçlamaya maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle infertilite sebebi ne olursa olsun, kadınlar, tedavi sürecinden daha olumsuz etkilenmektedir.⁴⁸

K4 bu konuyla ilgili yaşadığı bir başka olayı şöyle aktarmıştır:

"...bir kere bir düğüne gitmiştik, ...eşimin bir akrabası bana demişti ki bir daha ki düğünde kucağında çocuk olmazsa gelme. O an ki psikolojiyle şaka olarak algılamadım. Çünkü demişti ki 'kocan tek erkek evlat, ona bir çocuk vermen gerekiyor senin.' Sonra o kadının kızı evlenmiş ama çocuğu olmamış. Kaynanamı arayıp benim onlara dua etmemi istemiş."

Literatüre göre algılanan sosyal destek, çocuk sahibi olamamanın yol açtığı psikososyal sorunların giderilmesinde yararlı olabilmektedir.⁴⁹ Bu konuyla ilgili K1 ve K2 aldıkları sosyal destekle ilgili memnuniyetlerini şöyle aktarmıştır. K1:

"Allah razı olsun eşimden destek gördüm. Senin sağlığın önemlidir diyordu ama en çok annem ve kız kardeşlerim benimle ilgilendi. Onun dışında kimse ilgilenmedi."

K3 de çevresinden gördüğü desteği şu şekilde aktarmıştır:

"Tabi ki eşim çok destek oldu. Şimdiye kadar asla beni kıracak bir davranış sergilemedi. Onun haricinde eşimin ailesi ve benim ailem de sürekli destek oldular, arkadaşlarım da öyle. Allah hepsine selamet versin."

Tüm katılımcılar, eşlerinden destek gördükleri için memnuniyetlerini dile getirmişler ve daha çok çevresel baskıdan şikâyet etmişlerdir.

⁴⁸ Üner - Sunal, "İnfertilite Kliniğinde Tedavi Gören Kadınların Yalnızlık Düzeyini Ve Algıladıkları Aile Desteğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", 2.

⁴⁹ Üner - Sunal, "İnfertilite Kliniğinde Tedavi Gören Kadınların Yalnızlık Düzeyini Ve Algıladıkları Aile Desteğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", 2.

Toplumlar devamlılıklarını gelecek nesillere bağlamaktadır. Bu sebeple çiftler infertilitenin toplumsal olarak olumsuz etkilerini de yaşamaktadır. En önemli tehdit, toplumdan dışlanarak “öteki” olarak damgalanmaktır. Bu süreç, ilgili bireyleri yorarak bunaltmakta ve mutsuzlaştırmaktadır. Bu sebeple konunun, sosyo-kültürel boyutlarının incelenmesine ve problemin çözüme kavuşturulmasına ihtiyaç vardır.⁵⁰ Bu konuyla ilgili yaşadıklarını K1 şöyle aktarmaktadır:

“... uzak bir akrabanın bebekleri vardı. Sanki böyle saklamak gibi bir tavırları vardı. Hani bunun çocuğu yoktur der gibi.. Gerçi annem ‘yok öyle bir şey’ dedi ama ben hissettim. ...birinin bebeği olunca saklamaya çalışıyor. Acaba benim yok diye üzülmeyeyim diye mi yoksa nazar mı olmasın diye?... Benden başka çocuğu olmayan başkaları da var, onlar da bu duyguları yaşamış. Yani tabii insan bir çocuğu sevmek istiyor ama karşındaki ‘acaba çocuğuma göz mü koydu?’ demesini istiyor.”

İnfertilite süreci ve tedavi yolları mahrem konular olduğu için bazı çiftler bu konu hakkında sert tutumlar geliştirebilirler; ancak kendilerini koruma adına aldıkları bu önlem arkadaş ve ailelerinden uzaklaşmaya ve yabancılaşmaya neden olabilmektedir.⁵¹

K4 de yaşadıklarını şöyle ifade etmiştir:

“...Hemcinsimiz bile bize farklı gözle bakıyor. Çocuğuna zarar verebileceğimizi düşünüyor. Başkasının çocuğunun olması beni mutlu ediyordu. İnsanların çocuğu olduğu zaman üzülürüm diye söylemiyorlardı... Toplum içine girdiğimde, çocuk görmelerine gittiğimde kucağıma almıyordum çocukları. Toplantılara girmek istemiyordum. Hani soracaklar ‘Ne oldu? Niye çocuğunuz olmuyor, şunu denedin mi bunu denedin mi?’ Üç yıldan sonra artık ‘çocuğunuz oldu mu olmadı mı?’ sorusunu duymak istemiyordum.”

6.2.1.4. Suçluluk Hissi

Çocuk sahibi olamamak uzun bir geçmişten günümüze kadar bazı bölgelerde hala kadına ait bir suç ve sorunmuş gibi görünmektedir. Özellikle kadının infertil olması durumu; tamamen kendisini suçlu görmesine sebep olmakta, psikolojik iyi oluşa önemli oranda zarar vermekte, yaşam kalitesinin ve sosyal ilişkilerinin bozulmasına sebep olmaktadır.⁵²

⁵⁰ Oya Topdemir Koçyiğit, “İnfertilite ve sosyo-kültürel etkileri”, *İnsanbilim Dergisi* 1/1 (22 Haziran 2012), 27-37.

⁵¹ Seymenler - Siyez, “İnfertilite Psikolojik Danışmanlığı”, 189.

⁵² Duyamaz Diler, *İnfertilite Tedavisi Gören Kadınlarda Algılanan Sosyal Destek, Psikolojik Dayanıklılık ve Baş Etme Stratejilerinin Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi*, 9.

K4 bu konuyla ilgili yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır:

“... Beş yılın sonunda artık boşanalım diyordum. Çünkü nedensiz kısırlıktı. Aşılama, iğne gibi yollar denedik. Tüp bebek için randevu aldığımız ay Allah nasip etti. Tüp bebek de olmazsa eşimle konuşup ‘ayrılalım derim’ diyordum. O istiyorsa ama benim olmuyorsa... ikimizde de sorun yoktu ama ben hep sanki sorun bendeymiş, benimle ilgiliymiş diye düşünüyordum. Çünkü ben atanamadım, eşim hep diyordu ki ‘atanamadın, o mu sende stres yapıyor, kafana takıyorsun, evin içindesin, bir şeyle uğraşmıyorsun, onlar neden oluyor.’ Ben de artık kendimde suçu arıyordum...” K3 problem olarak nitelendirdiği çocuk sahibi olamama durumunu şu sözlerle aktarmıştır: “Problemin benle alakalı olduğunu öğrenince tabi ki bir suçluluk duygusu oluştu. Üst üste üç gebelik kaybetmek, doktorların sürekli tedaviyi benim üzerimden yapması kötü hissettiriyor...Aslında problemin bende olduğunu biliyorum ama tamamen kendime haksızlık yapmak istemiyorum...”

K2 suçluluk duygusunu neden yaşamadığı ile ilgili olarak şunları aktarmıştır:

“...Tedavi esnasında o kadar umutluydum beklentim vardı sonra olmadı diye boşluğa girdim hemen hemen bir seneye kadar... Eşimle güzel, iyi vakit geçiriyorum. Çünkü benim aile tarafımda baskı yoktu. Kayınbabalarım tarafında da baskı yoktu...eşim de baskı yapmadı bana hatta bana destek çıkıyordu. Ben hiç kendimi suçlamadım...”

Çocuk sahibi olamayan çiftlerin yaşadığı önemli sorunlardan biri de eşinin anne ya da baba olmasına engel olduğunu düşünmesi ve bunun sonucunda da kendisini suçlu ve değersiz hissetmesidir.⁵³ K6 infertil olmanın suçunu kendi iradesinde görmese bile eşine karşı suçluluğunu şu şekilde aktarmıştır:

“Vücutuma müdahale edemediğim için kendimi çok suçlu hissetmiyorum. Yaradan vermiyorsa vardır bir hayır diyordum. Ama eşime karşı kendimi suçlu hissediyordum, istersen boşanalım da dedim.”

K5 tıbbi olarak sorun kendisinde olmasa da toplumun daima kadını suçladığını şöyle aktarmıştır:

“Kendimi hiç suçlu hissetmedim. Eğer sorun bende olsaydı belki hissederdim. Daha çok eşimin akrabaları bana laf atıyordu. Kimse erkekte suç bulmuyor. Anneme bile bu konuyu açmadım. Soranlara hep yuvarlak cevaplar verdim.”

⁵³ İlkay Çavuşoğlu, *İnfertilite Tedavileri Sonrası Gebe Kalan Kadımların Yaşam Kalitesi ve Depresyon Durumlarının İncelenmesi* (Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 34.

6.2.1.5. Boşlukta Kalma ve Yetersiz Hissetme

Bireyler, istedikleri halde çocuk sahibi olamadıkları dönem uzadıkça eşlerinden ve arkadaşlarından uzaklaşmaya ve dış dünyaya karşı isteksiz olmaya başlarlar.⁵⁴ K4 yaşadığı süreçle ilgili şunları aktarmıştır:

“Tabi ağlıyordum tek kaldığım zaman evde. Çalışmıyordum da... zamanımı dolduracak bir şeyim de yoktu. Ailemden uzaktaydım, onlar başka şehirdeydi. Bütün hayatımı bırakıp bu şehre gelmişim, kendime ait bir çevrem de yoktu. Dört duvarın arasında çocuğu olmayan kadınlarla ilgili videolar izliyordum, kendimi onların yerine koyup ağlıyordum. Depresyon gibi şeyler başlamıştı.”

Çocuk sahibi olamamanın hissettirdiği yetersizlik duygusu ve fertilitite yeteneğinin kaybedilmesi, infertil bireyler için oldukça stresli ve sıkıntı yaratan bir deneyimdir.⁵⁵ K3 bu konuda şunları aktarmıştır:

“Hem yetersiz hissetme hem de rabbimin imtihanı arasında kaldım... zaman zaman duygusal bir boşluğa düşüp suçlu hissettiğim oluyor. Hemen ardından inancım devreye giriyor. Yaşadığımız şer gördüğümüz her şeyde bir hayır var. Buna kalben çok inanıyorum.”

Erickson’un gelişimsel teorisi orta yaşın öncelikli hedefi yaratıcılıktır. Bu hedefe göre birey neslini devam ettirmek ve ona rehberlik etmek ister, bu sürecin başarısız olması öz benliğini elde etmede sıkıntılara sebep olur.⁵⁶ K6’nın bununla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Üretkenlik açısından kendimi yetersiz hissettim. Öyle bir şekilde büyütülmüşüz ki, sanki bir kadın çocuk sahibi değilse işe yaramaz. Anne olunca tam olacaktıysın gibi. Her tüp bebek tedavisinden sonra tamamen çöküyordum. İsmi koyamadığım bir taziyem vardı.”

6.2.1.6. Tıbbî Tedavi Dışında Başvurulan Yollar

Çocuk sahibi olamamak en eski devirlerden bu yana farklı inanç ve bilgilere göre incelenmiş, bilinçsiz uygulamalara maruz kalan kadınlar çeşitli acılar çekmiştir. Bir umut olarak gördükleri bu tedavi yöntemlerini çevrelerinden ya da toplumda hala varlığını devam ettiren yerli ebelerden

⁵⁴ Çavuşoğlu, *İnfertilite Tedavileri Sonrası Gebe Kalan Kadınların Yaşam Kalitesi ve Depresyon Durumlarının İncelenmesi*, 35.

⁵⁵ İlkay Arslan Özkan, *Watson’ın Bakım Kuramına Temellendirilmiş Hemşirelik Girişimlerinin İnfertil Kadınların, İnfertiliteden Etkilenme Durumlarına, Öz-Yeterlik ve Uyum Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi* (İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 94.

⁵⁶ Oğuz, *İnfertilite Tedavisi Gören Kadınlarda İnfertilitenin Ruh Sağlığına, Evlilik İlişkilerine ve Cinsel Yaşama Etkileri*, 15.

(ara ebesi) öğrenen ve öğrendiklerini uygulayan kadınlar, bundan zarar görmekte, bedenlerinde tedavisi mümkün olmayan hasarlar oluşmakta ve belki de çözümü mümkün olan sorunların tedavisi imkansız hale gelmektedir.⁵⁷ Mısır toplumunda infertilite bazı kimselerce tedavisi mümkün olan bir hastalık olarak görülse de o asırda Hipokrat gerçek düşünceye dayalı tıbbi tedavinin gerekliliğini savunmuştur.⁵⁸

Çocuk sahibi olma sürecinde kadınlar, tıbbî tedavilerin bedenleri ve ruhlarında oluşturduğu tahribatin yanında çevresel baskılarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Alternatif tıp yöntemleri ya da türbe ziyareti gibi uygulamalar kimi zaman umutları sönen kadınlar için bir umut, kimi zaman da toplumsal bir baskı unsuru olmaktadır. K2, tıbbi tedavi dışında sadece ayetlere sığındığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben kendime dua ediyordum ama muska ya da bitkisel şeyler yapmadım. Çok dualar ediyordum... Ben muska gibi şeylere inanmıyordum. İnancın olmayan bir şeyi de Allah Teala yapmıyor, inancın olacak ki Allah sana o şeyi verecek. Haşa sanki muska yapanlar Allah'a karşı geliyorlar.”

K1'de denediği bazı yolları şu şekilde aktarmıştır:

“...birkaç defa bazı bitkileri karnımın üstüne koydum. Üstümde bir korku vardı. Tabi ki ayetleri üstümde taşıyım. Bazıları benim için dua ettiler ama onun dışında al bu muskayı tak bu muska sana çocuk yapar öyle bir şey yok... Bana en çok Meryem suresi tavsiye edildi... Çevremde de bazıları bana okudu ilk tüp bebeği yaparken.”

Evlilikten hemen sonra ortaya çıkan hamilelik beklentisinin olumsuz sonuçlanması çocuğu olmayan bazı kadınları, tıbbi tedavi yöntemlerine başvurmanın dışında bazı halk hekimliği uygulamalarına da yönlendirmektedir. Kadın, çocuğu olmadığı için aile içinde ve toplumda “insan yerine konmayarak” küçük duruma düşürülmekte, erkek de “erkek yerine konmama”nın baskısını yaşamaktadır.⁵⁹

K3 bu konuda şunları söylemiştir:

⁵⁷ Raziye Engin - Türkan Pasinlioğlu, “Erzurum ve Yöresinde İnfertil Kadınların İnfertilite İle İlgili Geleneksel İnanç ve Uygulamaları”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 5/1 (2002), 2.

⁵⁸ Büşra Bengi Sünger, *Kadınlarda İnfertilitenin Hayat Kalitesine Etkilerinin Araştırılması*. (Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 23.

⁵⁹ Sami Kılıç, “Çocuk Sahibi Olmak İçin Dinsel-Sihirsel Bir Uygulama: İrk Atma Ocağı (Takmak Köyü-Elif İskeçe Örneği)”, (2012), 297.

“ Halk arasında ara ebe olarak bilinen bir kadına gittim. Hafif masaj yaparak, rahimde bir terslik olduğunu söyledi. Doktorların daha önce söylemediği bir şey... İşin garip tarafı, bu ebe doktorları, doktorlar da bu tarz eğitimsiz kişileri beğenmiyor. Bunun haricinde alternatif tiptan da faydalanmaya çalışıyorum. Özellikle hayıt bitkisi rabbimin kadınlar için yarattığı bir bitki.”

K4, çevrenin etkisiyle inanmadığı halde başvurduğu yolları şöyle aktarmıştır: *“Türbelere falan gittim. Kayınvalidem çok istiyordu. Birkaç çarşamba gittik. Birkaç ziyarette bulunduk. Bitkiler kullandım, kadınlara gittim. Masajlar yaptırđım... Türbe gezmelerini, kurban adamayı da kayınvalidemi kırmamak adına yapıyordum. Bana çabalamadı demesinler diye. İnancım olduğu için ben hayırlısı olsun diyordum. Bir türbeye gittiğimde de fatihamı okuyup çıkıyordum. Oradan medet ummak bana doğru gelmiyordu. Allahtan istemek daha doğru geliyordu. Mesela gittiğim yerlere kurban adamıyordum. Sadece çocuğum olursa gereken kurbanı keserim diyordum ama türbe için değil. Türbelere, kadınlara gitmek bana çok yanlış geliyordu...”*

6.2.1.7. Kaygı

*“Kaygı, tehlike veya talihsizlik beklentisinin sebep olduğu bunaltı veya tedirginlik halidir. Bilinmeyen ve anlaşılmayan bir tehlikeyi beklemek kişide kaygı olarak huzursuzluk ve gerginlik uyandırır. Korku ile kaygı arasındaki en belirgin fark, korkunun kaynağının belirli, kaygının kaynağının ise belirsiz, süresinin uzun ve şiddetinin de zayıf olmasıdır”.*⁶⁰ K3 bu zorlu sürecin kendi benliğinde oluşturduğu kaygıyı şu sözlerle ifade etmiştir:

“Üç gebeliğimde de art arda kaybetmek bir sonraki gebelikte de aynı durumu yaşama korkusunu/ kaygısını oluşturdu. Bir yanım bu korku ile savaşırken bir yanım da Rabbim nasip ederse sorun ne olursa olsun yavruma kavuşacağımanın umudu ile dolu. Elhamdülillah.”

Dinin stres, ölüm korkusu ve kaygısı, depresyon gibi zor durumlarla mücadelede yardımcı olduğunu ve benlik saygısı, mutluluk, empati gibi pozitif duygular üzerinde önemli bir referans olduğunu gösteren birçok çalışma yapılmıştır.⁶¹ K2, bu araştırmaları destekler nitelikte şunları söylemiştir:

⁶⁰ Kızılgeçit, *Din Psikolojisinin 100'ü*, 110.

⁶¹ Abdullah Dağcı, *Pozitif Psikoloji Bağlamında Umudun Dindarlıkla İlişkisi* (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 6.

“Ben her zaman oturup kalkıp diyorum ki Allah’ım o zamana kadar sen büyüksün. Sen bana böyle layık gördün, o zaman da bana yardımcı olursun. Allah o zaman da bir çaresini bulur, ben böyle düşünüyorum her zaman.”

K5 ve K6 gelecek kaygısı taşıdıklarını şöyle ifade etmişlerdir: K5: *“Tabi eşimle sürekli geleceğimizi konuşuyorduk. Yaşlanınca kim bize bakacak. “K6 “Huzurevinde tek başıma öleceğimi düşünüyordum. “*

6.2.2. Tevekkül ve Kabullenme Evresi

6.2.2.1. Dine Dayanma

Çocuk sahibi olma sürecinde yaşanan problemler hayatın birçok alanını ilgilendirdiği gibi dini de ilgilendirmektedir. Konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar kadınların dini başa çıkma stratejilerini uygulayarak ve dine dayanarak, bu durumun üstesinden gelmeye çalıştıklarını ve bunun özgüven ve güç hissi elde etmede kendilerine yardımcı olduğunu ortaya koymuştur.⁶² K1 bu süreci hangi dinî dayanaklarla atlattığını şöyle ifade etmiştir:

“Mesela sıkıldığımda Kur’an-ı Kerim okuyorum. Tebareke suresini, kısa sureleri tekrar edip okuyorum. Kendimi sık sık Kuran’ı Kerim’e veriyorum ve bazı eski sahabelerin ve peygamberlerin yaşadığı sıkıntıyı göz önüne alarak kendime diyorum ki bak bunlar bu kadar sıkıntı çekti genç yaşta vefat etti diyorum...Genç yaşta bir abimi kaybettim o da muradına ermedi. Diyorum ki ‘sanki onun mu çocuğu oldu, bak gitti bu genç yaşta.’ ...Kur’an’ı elime alınca sanki o sırada şeytan uzaklaşıyor. “

İbadet, dini inanışın dıştan görünen hali, bireyin kutsal bir yaratıcıyla iletişimini sağlayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. İnançlı bireyler, inançlarının gerektirdiği şekilde davranmaya çalışır; inandığı varlığa olan bağlılığını bir takım söz ve davranışlarla gösterir. İbadetler bireye, kulluk bilinci kazandırarak bireyin alçakgönüllü davranmasını teşvik eder.⁶³ Ülkemizde kadınlar erkeklere göre infertiliteyle mücadelede daha fazla olumlu başa çıkma yöntemlerini kullanmıştır.⁶⁴ K3 dua etmenin ve Kuran-Kerim ayetlerinin ruhundakini tesirini şöyle ifade etmiştir:

“Dua etmek, rabbime sığınmak çok rahatlatıyor beni. Kur’an-ı Kerim’den ayetler, sureler okuyarak, tesbih çekerek manevi anlamda da bir nevi tedavi olduğumu

⁶² Göcen, “Tüp Bebek Tedavisi Almış Kadınların Dinî Başa Çıkma Süreçleri Ve Dinî Yaşantıları Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 171.

⁶³ Emrullah Akça, *Mutluluğa ulaşmada olumlu bir kişilik özelliği olarak sekine kavramı* (Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 76.

⁶⁴ Yılmaz - Şahin, “İnfertilite Stresi İle Bireysel Baş Etme Yöntemleri”, 86.

düşünüyorum.” İnsanda bir dine inanma ihtiyacının içerisinde en başta gelen ihtiyaç kutsal bir varlığa inanmaktır.⁶⁵ K2 Allah’a iman etmenin kendisindeki etkilerini şöyle aktarmıştır:

“Nasıl anlatayım bilmiyorum. Allah’ım diyordum bu olmadı öbür dünyada bana bi ışık açarsın. Eğer Allah’ı bilmiyor olsaydım isyan ederdim. Hastanelerde isyan edenleri de çok gördüm. Allah’a çok şükür yarabbi sen bana güç ver. Tabi ki ağlama sinir bozukluğu oldu ben yıprandım ama Allah’a isyan etmedim.”

Ahiret inancı, malayani duyguların etkisinde gelişen olumsuz dünyevileşmeyi aşmada bireye destek olur. Kur’an’ın tasvirine göre dünya hayatı bir oyun ve eğlencedir; mal, evlat ve nüfuz yarışıdır.⁶⁶ K1, ahirete imanun kendisi üzerindeki etkilerini şöyle ifade etmiştir:

“ Ahirete inanmayan insan zaten boş yaşıyor. Babam diyordu ki kızım bu dünyada yüz tane villan, araban olsa hepsi emrinde hizmetçi olsa oranın bir saniyesine değışmezsin. Ben babamın sözünü, verdiği vaazları hiç unutmuyorum, teselli oluyorum... Yine de ümit kesmiyorum ama üzölmüyorum diyemem... Allaha şükür ki biz bununla teselli buluyoruz ve Allah’a şükür ki ebedi bir hayat bizi bekliyor.”

K3 Allah’ı ve ahireti biliyor olmanın yaşattığı iç huzur şu sözlerle aktarmıştır: *“Öncelikle isyan etmemek için Allah’a ve ahirete iman çok önemli... Ahireti biliyor olmak her musibete sabırla karşılık vermeyi de beraberinde getirdi. Kolay olsaydı değeri olmazdı belki de. ‘Her zorlukla beraber bir kolaylık vardır’ diyor Efendimiz (s.a.v.)...tevekkül etmek de huzurlu olmamı sağlıyor.”*

Her türlü musibetin, dert ve acının, mahrumiyetin geçici olduğu, ayrıca bunların imtihan sırrının bir parçası olduğu, sabır ve rıza ile bunlara katlanılması halinde ahirette bunların mükafatının verileceğinin kabul edilmesi insanı rahatlatır.⁶⁷ K5 yaşadığı acıların karşılığını ahirette alacağını düşünüp sabrettiğini şöyle dile getirmiştir:

“Ben beş aylık bebeğimi kaybettikten sonra annem bir gün beni aradı ve ‘sana bir müjde vereyim mi’ dedi. ‘Ver’ dedim. (ağlayarak) ‘ahirette Allah’ı ilk kim görüyormuş biliyor musun’ dedi. ‘Kim’ dedim. ‘İlk olarak çocuğu olmayanlar görüyormuş’ dedi. Ben ona bunu nerden öğrendiğini sormadım. Onun o sözü bana teselli oldu. O ana kadar kendimi üzüyordum ondan sonra kesinlikle kendimi üzmedim.”

⁶⁵ Temel Yeşilyurt - Mehmet Taşdelen, “Ahiret İnancının Pratik Yansımaları” 10/2 (2012), 56.

⁶⁶ Yeşilyurt - Taşdelen, “Ahiret İnancının Pratik Yansımaları”, 58.

⁶⁷ Yeşilyurt - Taşdelen, “Ahiret İnancının Pratik Yansımaları”, 61.

6.2.2.2. Allah'a Dayanma ve İmtihan Algısı

Din ve Tanrı inancı bireyin hayatına anlam katar ve güçlü bir sığınak işlevi görür.⁶⁸ Yaşanan sorunların Allah'ın bir imtihanı olduğunu bilmek, görünürde Allah'a isyan gibi negatif bir sonucu doğuracakmış gibi görünse de bu imtihanları imanın ziyadeleşmesine bir vesile olarak görmek de mümkündür. K1 yaşadıklarından sonra Allah'a olan bağlılığını şöyle ifade etmiştir: "...Acaba diyorum evladım olsa sevgisi haşa her şeyin üstünde mi olurdu. Kimi der ki ben bıktım benim şansım niye böyle. Ben öyle demiyorum. Allah nasıl beni yarattı bu yaşa kadar geldiysem, anne, baba, kardeş sevgisi verdiyse el ayak verdiyse bunu da isterse verir. Ben Allah'a inancıma, dinime daha çok bağlandım. "

K2 ise yaşadıklarından sonra Allah'a daha fazla bağlandığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Yaştan dolayı mı tedavilerden dolayı mı, insan gittikçe dinine bağlanıyor. Ben daha çok bağlandım. Eskiden de çok şükür namaz kılıyordum Kur'an okuyordum ama... bu ayetleri okuduktan, tedavileri gördükten sonra inancım daha çok arttı. Ben daha çok sabretmeyi öğrendim."

İmtihan, gelişimsel bir varlık olan insanın, gelişim sürecinde karşılaştığı problemlerle nasıl başa çıktığının ifadesidir. İmtihan kavramı bireyin tercihini hangi yönde kullandığına bağlı olarak gerçekleşen imanî-ahlakî bir varoluş serüvenini dile getirir.⁶⁹ İmtihan vakti geldiğinde kişinin yapması gereken şey bu musibetin Allah tarafından kendisine neden gönderildiğini düşünmek ve imtihan sırrının hikmetini çözmeye çalışmaktır.⁷⁰

Müslüman birey için dininin sağladığı yorumlama, sosyal destek ve stresli durumlarda kontrol duygusu stratejileri bulunmaktadır. Zorlukların geçici olduğu, dünya hayatının bir oyun ve eğlence yeri olduğu, benzer olayları kendisinden önce yaşayanlar olduğu gibi sonrasında da yaşayanlar olacağını bilmesi kişiye bir yorumlama ve inanç çerçevesi sağlar.⁷¹ K1, yaşadıklarını imtihan olarak görmesiyle ilgili düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

"Her şey Allaktan gelen bir imtihandır. Bende de hata var ben hem geç evlendim, kader mi diyelim, yani evlendiğimde uğraşabilirdim çabalayabilirdim böyle

⁶⁸ Akif Hayta, "Anneden Allah'a: Bağlanma Teorisi ve İslâm'da Allah Tasavvuru", *Değerler Eğitimi Dergisi* 4/12 (01 Aralık 2006), 39.

⁶⁹ Muhammed Kızılgeçit, *Din Psikolojisinin 300'ü* (Ankara: Otto Yayınları, 2020), 321.

⁷⁰ Nesibe Esen Ateş, "Travmayı Anlamlandırması Açısından İmtihan İnancı ve Başa Çıkma: Şehit Aileleri, Gaziler ve Gazi Aileleri Örneği", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 6/1 (30 Haziran 2019), 136.

⁷¹ Halil Ekşi, "Başalıkma, Dini Başalıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eğitim, İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Karşılaştırılması" 4/12 (2001), 35.

bir fırsatım vardı. Yine de her şey Allah'tandır, o istemese yaprak bile daldan düşmez. İnsan gittiği yere kadar çaba gösterip gerisini Allah'a bırakmalı."

İnsanın kendi kaderi üzerinde ve karşılaştığı olaylarda aktif rolünün farkına varması durumunda, imtihan sürecinin daha anlamlı bir boyut kazanır.⁷² K3 ve K6 bu durumu imtihan mı yoksa ceza olarak mı algıladıklarını şöyle ifade etmiştir:

"İmtihan olduğunu düşünüyorum. Zaten Kur'an-ı Kerim'de de evlat, mal, anne-baba ile sınınaçağımızla ilgili ayetler mevcut. Bizim payımıza düşen bu. Rabbim her musibete karşı sabır ile karşılık vermeyi nasip etsin." K6 :*"Bu bir sabır sınavı diye düşündüm hep. Eğer o zor günleri yaşamasaydım bugünlerimin kıymetini bu kadar bilemezdim."*

Sonuç ve Değerlendirme

Çocuk sahibi olamama, hayatî bir tehdit olmasa da, bu sorunu yaşayan bireyler için bir yaşam krizidir. Evlilik sürecinin devamı olarak hemen hemen her çift bir aile olabilmek arzusuyla çocuk sahibi olmak istemektedir. Çiftler bu istekleri yerine gelmeyince zaman içinde endişeli ve kaygılı geçen bir sürece girmiş olmaktadır. Bu zorlu süreç birkaç yıl sürebildiği gibi, tüm umutlara veda edilen bir sonla da bitebilir. Dünya sağlık örgütünün ve sağlık bakanlığının verilerine bakıldığında azımsanmayacak ölçüde bir grubun bu sorundan etkilendiği görülmektedir. Bu süreçte devletler aile planlaması kapsamında çiftlere tıbbi tedavi için destek sağlasa da, sorunun belki aşılması daha zor kısmı olan, manevi destek alma, ihmal edilmektedir. Bu çalışma, çocuk sahibi olamama sürecini yaşayan çiftlerin yaşadıkları psikolojik süreçlerden bahsederek bu konuya daha fazla önem verilmesini amaçlamıştır.

Mülakatlar sonucunda katılımcıların çocuk sahibi olmayı, mutlu olmayla bağdaştırdıkları görülmüştür. Tıbbi yöntemler ilk başvuru olan yol olarak tercih edilse de kadınlar, toplumsal baskı ya da umut etme gibi sebeplerle alternatif tıba da yöneldiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan bazılarının, yaptıkları şeyleri inanmadan yaptıklarını söylemeleri toplumsal baskının ve çaresizliğin gücünü gözler önüne sermiştir.

Tıbbi olarak çocuk sahibi olmaya engel durum kendilerinde olsun ya da olmasın, kadınların bu yükün altında tek başına eziliyor olmaları, toplumun kadına karşı olumsuz bakış açısını göstermiştir. Katılımcılar, bu

⁷² Rabiye Çetin, "Kur'an-ı Kerim Bağlamında Kader-İmtihan İlişkisi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (11 Nisan 2016), 795.

konuyla ilgili iğneleyici ifadelerine maruz kaldıkları kişilerin hemcinsleri olduğunu ifade etmişler ve bu durumu şaşkınlıkla karşıladıklarını belirtmişlerdir. Empatinin önemli bir değer olduğunun henüz ilköğretim çağında olan çocuklara aşılınmasıyla, gelecek nesillerin daha fazla diğerkâm olacakları umut edilebilir.

Katılımcıların tamamının, bu süreçten sonra Allah'a daha fazla bağlandıklarını ve bunu bir imtihan olarak gördüklerini belirtmeleri ayrıca ahirete iman sayesinde isyan etmediklerini ifade etmeleri çoğunlukla olumlu dini başa çıkma stratejilerini kullandıklarını göstermektedir.

Yapılan araştırmalarca infertilite sürecinden geçmiş kadınların anne olduktan sonra da bu dönemin izlerini taşıdıklarına dair sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmada belli bir tedavi sürecinden sonra çocuk sahibi olan iki katılımcı yaşadıkları zor günleri çocukları sayesinde atlattıklarını ve o dönemi çok kötü hatırladıklarını belirtmişlerdir.

Tıbbi tedavi sürecinde kadınlar, yeni doğan ünitesiyle aynı koridordaki odalarda kalmaktadır. Bir yandan tedavinin başarısız olması korkusuyla bir yandan da defalarca yıkılan umutlarla sabretme gücü azalan kadınların durumu göz önüne alınabilir ve kendileri için hastanelerde ayrı bir bölüm ayrılabilir.

Bu araştırma altı katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Örneklem sayısının artırılmasıyla daha farklı sonuçlar elde edilebilir.

Kaynakça

- Afyonkale Talay, Necla. *İnfertiliteyle Başetme Becerisi Geliştirme Programının İnfertilite Kaynaklı Algılanan Stres Düzeyine Etkisi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018. <https://avesis.istanbul.edu.tr/yonetilen-tez/fc61aee9-9a5d-4bc5-8b7c-283ea3acb62b/infertilitenin-yasam-kalitesi-ve-evlilik-uyumu-uzerine-etkisi>
- Akça, Emrullah. *Mutluluğa ulaşmada olumlu bir kişilik özelliği olarak sekine kavramı*. Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Akça, Emrullah –Kızılgeçit, Muhammed. “Sekine Kişilik Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması”, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26/1 (2021), 225-243.
- Angın, Yasemin. “Dijital Dünyada Teselli Arama: Dini Başa Çıkma Araçlarının Sosyal Medyada Kullanımı”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22/2 (2022). 46-67.
- Arslan Özkan, İlkey. Watson’ın Bakım Kuramına Temellendirilmiş Hemşirelik Girişimlerinin İnfertil Kadınlarda, İnfertiliteden Etkilenme Durumlarına, Öz-Yeterlik ve Uyum Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2012.
- Baltacı, Ali. “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?” *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (24 Aralık 2019), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Baltacı, Ali. “Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (28 Haziran 2018), 231-274.
- Batan, S Nazlı - Ayten, Ali. “Dinî Başa Çıkma, Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu İlişkisi Üzerine Bir Araştırma” 15/3 (ts.), 26.
- Çavuşoğlu, İlkey. *İnfertilite Tedavileri Sonrası Gebe Kalan Kadınlarda Yaşam Kalitesi ve Depresyon Durumlarının İncelenmesi*. Haliç Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Çetin, Rabiye. “Ku’ran-ı Kerim Bağlamında Kader-İmtihan İlişkisi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (11 Nisan 2016), 780. <https://doi.org/10.15869/itobiad.60995>

Çinici, Murat. *Kuran-ı Kerim Bağlamında Psiko-Sosyal Açından Şirk Olgusu*. Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019. <https://www.academia.edu.tr>

Dağcı, Abdullah. *Pozitif Psikoloji Bağlamında Umudun Dindarlıkla İlişkisi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014. <http://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12452/102>

Duymaz Diler, Funda. *İnfertilite Tedavisi Gören Kadınlarda Algılanan Sosyal Destek, Psikolojik Dayanıklılık ve Baş Etme Stratejilerinin Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi*. Maltepe Üniversitesi, Uzmanlık Tezi, 2020.

Ekşi, Halil. "Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eğitim, İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Karşılaştırılması" 4/12 (2001). <http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/handle/11452/9508>

Ekti, Fatma Betül - Kızılgeçit, Muhammed. "Yalnızlık Yönelim Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19 (2021): 325-342.

Engin, Raziye - Pasinlioğlu, Türkan. "Erzurum ve Yöresinde İnfertil Kadınların İnfertilite İle İlgili Geleneksel İnanç ve Uygulamaları". *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 5/1 (2002).

Eryücel, Sema. "Yaşam olayları ve olumlu dini başa çıkma/Life events and positive religious coping". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/23 (2013), 251-271.

Esen Ateş, Nesibe. "Travmayı Anlamlandırması Açısından İmtihan İnancı ve Başa Çıkma: Şehit Aileleri, Gaziler ve Gazi Aileleri Örneği". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 6/1 (30 Haziran 2019), 125-151. <https://doi.org/10.33718/tid.546770>

Eteman Kaya, Derya - Gürkan, Fatma Sema. "İnfertilite tedavisi alan kadınların psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi". *International Journal Of Social Sciences* 3/ (2020), 18.

Göcen, Gülüşan. "Tüp Bebek Tedavisi Almış Kadınların Dinî Başa Çıkma Süreçleri Ve Dinî Yaşantıları Üzerine Nitel Bir Araştırma". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2015).

◆ Çocuk Sahibi Olamayan Kadınlarda Dinî Başa Çıkma Sürecine Yönelik Bir Araştırma

Gürses, İbrahim. "Yükleme Teorisi ve Din İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 19.

Hayta, Akif. "Anneden Allah'a: Bağlanma Teorisi ve İslâm'da Allah Tasavvuru". *Değerler Eğitimi Dergisi* 4/12 (01 Aralık 2006), 29-63.

Karakuş, Ahmet. *Polisiye Romanların Psikolojik Tahlili*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. 2022.

Karakuş, Ahmet. "Bursalı Bir Şair: Murat Aydınllılar Şiirinde Huzursuzluk", *Türk akademik Araştırmalar Dergisi*, 7/3 (2022). 677-692.

Kavlak, Oya - Saruhan, Aynur. "İnfertil Kadınlarda Yalnızlık Düzeyi ve Bunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi". *Ege Tıp Dergisi* 41/4 (2002), 229-232.

Keskin, Gülseren - Babacan Gümüş, Aysun. "İnfertilite: Umutsuzluk perspektifinden bir inceleme". *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 5/1 (2014), 9-16.

Kılıç, Sami. "Çocuk Sahibi Olmak İçin Dinsel-Sihirsel Bir Uygulama: Irk Atma Ocağı (Takmak Köyü-Elif İskeçe Örneği)", 297-310.

Kızılgeçit, Muhammed. *Din Psikolojisinin 100'ü*. Ankara: Otto Yayınları, 2017.

Kızılgeçit, Muhammed. *Din Psikolojisinin 200'ü*. Ankara: Otto Yayınları, 2017.

Kızılgeçit, Muhammed. *Din Psikolojisinin 300'ü*. Ankara: Otto Yayınları, 2020.

Kızılgeçit, Muhammed. *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011.

Kızılgeçit, Muhammed -Çinici, Murat. "Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde Yapay Sinir Ağları Yöntemiyle Bireylerin Dini Başa Çıkma Düzeylerinin Tahmini", *ilted: İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 54/2 (2020). 45-65.

Kızılgeçit, Muhammed. *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Çalışma*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2021.

Kızılgöçit, Muhammed “Yalnızlık ve Din”. *Ruh Sağlığı ve Din*. ed. Nevzat Gencer, Muhammed Cengil ve Mustafa Koç. 144-166. Ankara: Son Çağ Yayınları, 2022.

Kızılgöçit, Muhammed – Yıldırım, Murat. “Fear of COVID-19, death depression and death anxiety: Religious coping as a mediator”. *Archive for the Psychology of Religion*. November 2022,1-14.

Oğuz, Havva Deniz. *İnfertilite Tedavisi Gören Kadınlarda İnfertilitenin Ruh Sağlığına, Evlilik İlişkileri ve Cinsel Yaşama Etkileri*. İstanbul: Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Uzmanlık Tezi, 2004.

Onat Bayram, Güliz. *İnfertilitenin Yaşam Kalitesi ve Evlilik Uyumu Üzerine Etkisi*. İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009.

Onat Kocabıyık, Oya. “Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma”. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/1 (25 Aralık 2015), 55-66.

Sağlam Demirkan, Fatma. *Diyaliz Hastalarında Bağlanma, Dini Başa Çıkma ve Yaşam Memnuniyeti Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, ts.

Seymenler, Seçil - Siyez, Diğdem Müge. “İnfertilite Psikolojik Danışmanlığı”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 10/2 (30 Haziran 2018), 186-197. <https://doi.org/10.18863/pgy.358095>

Sünger, Büşra Bengi. *Kadınlarda İnfertilitenin Hayat Kalitesine Etkilerinin Araştırılması*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Topdemir Koçyiğit, Oya. “İnfertilite ve sosyo-kültürel etkileri”. *İnsanbilim Dergisi* 1/1 (22 Haziran 2012), 27-37.

Turan, Yahya. “Yalnızlıkla Başa Çıkma: Yalnızlık, Dini Başa Çıkma, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti ve Sosyal Medya Kullanımı = Coping with Loneliness: Loneliness, Religious Coping, Religiosity, Life Satisfaction and Social Media Usage”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*-22/1 (Haziran-June 2018): 395-434. <https://doi.org/10.18505/cuid.406750>

Uçakçı Asalioğlu, Canan vd. “Kadınlarda Anneliğe İlişkin Görüşleri”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19/75 (01 Temmuz 2020), 1546-1561. <https://doi.org/10.17755/esosder.441265>

◆ Çocuk Sahibi Olamayan Kadınlarda Dinî Başa Çıkma Sürecine Yönelik Bir Araştırma

Üner, Elif-Sunal, Nihal. "İnfertilite Kliniğinde Tedavi Gören Kadınlara Yalnızlık Düzeyini ve Algıladıkları Aile Desteğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi". *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi* 4/2 (23 Ekim 2018), 1-15.

Yanık, Derya. *İnfertilite Tedavisi Gören Kadınlarda Pozitif Psikoterapi Temelli Eğitimin Psikolojik İyi Oluş ve Umuda Etkisi*. İnönü Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021.

Yeşilyurt, Temel-Taşdelen, Mehmet. "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları" 10/2 (2012), 14.

Yılmaz, Büşra-Şahin, Nevin. "İnfertilite Stresi ile Bireysel Baş Etme Yöntemleri: Bir Sistemik Derleme". *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 7/1 (31 Mart 2020), 84-85. <https://doi.org/10.34087/cbusbed.583933>

Yılmaz, Tülay-Yeşiltepe Oskay, Ümran. "İnfertilite Stresi ile Başa Çıkma Yöntemleri ve Hemşirelik Yaklaşımları". *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 2/1 (11 Haziran 2015), 100-112. <https://doi.org/10.17681/hsp.20993>